
Marina Jajić Novogradec

Slovenski kao manjinski jezik u hrvatskom obrazovnom sustavu

objavljeno v:

Jerca Vogel (ur.): *Slovenščina – diskurzi, zvrsti in jeziki med identiteto in funkcijo.*

Obdobja 39. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-39/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2020.

SLOVENSKI KAO MANJINSKI JEZIK U HRVATSKOM OBRAZOVNOM SUSTAVU

Marina Jajić Novogradec

Filozofski fakultet, Zagreb

mjnovo@ffzg.hr

DOI:10.4312/Obdobja.39.253-260

Namen prispevka je analizirati učne načrte v več hrvaških šolah, kjer se slovenski jezik poučuje po modelu C (poučevanje in negovanje manjšinskega jezika in kulture pri rednem pouku). Slovenščina ni samo manjšinski jezik v hrvaškem izobraževalnem sistemu, ampak je tudi tuji jezik, saj se ga lahko učijo tudi otroci, ki niso pripadniki slovenske narodne manjšine. V prispevku sta poudarjena strategija učenja tujih jezikov na Hrvaškem in položaj slovenskega jezika v formalnem izobraževanju kot jezika velikega gospodarskega, političnega, kulturnega in zgodovinskega pomena za Republiko Hrvaško.

hrvaški izobraževalni sistem, manjšinski jeziki, slovenski jezik, tuji jeziki, šolski učni programi

The aim of the contribution is to analyse school curricula in several Croatian schools where Slovene is taught under Model C (teaching of the minority language and culture, in addition to regular classes in Croatian). In the Croatian education system, Slovene is not only a minority language, but also a foreign language learned by children who are not members of the national minority. The paper also looks at the strategy of learning foreign languages in Croatia, as well as the role of Slovene in formal education as a language of great economic, political, cultural and historical importance to the Republic of Croatia.

Croatian education system, minority languages, Slovene, foreign languages, school curricula

1 Uvod

Učenjem najmanje dvaju stranih jezika uz postojeći materinski jezik u redovnom obrazovanju gotovo svih europskih zemalja slijedi se obrazovna jezična politika Europske unije koja se zalaže za razvoj individualne višejezičnosti svojih građana već od rane dobi. Naime, u brojnim dokumentima Europskog vijeća (npr. *A New Framework Strategy for Multilingualism* 2005; *Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment* 2008; *Study on the Contribution of Multilingualism to Creativity* 2009) može se primijetiti da se ističe i vrednovanje različitih materinskih jezika u formalnom obrazovanju te ostalih jezika bliže i šire lokalne zajednice. Prema tome, hrvatska obrazovna jezična politika u dostatnoj mjeri slijedi europsku obrazovnu jezičnu politiku jer se u pojedinim područjima zemlje nudi i učenje manjinskih jezika, ne samo zbog većega broja manjinskog stanovništva u tim dijelovima već kako bi se

omogućilo i ostalim zainteresiranim pojedincima (neovisno u kojem se ciklusu obrazovanja nalaze) stjecanje jezične i komunikacijske kompetencije u jezicima bitnim za širok spektar njihovih životnih djelatnosti. U Hrvatskoj se to ostvaruje kroz nekoliko dvojezičnih/višejezičnih modela, koji uključuju ovladavanje većim brojem jezika – materinskim jezikom (kao jezikom šire društvene zajednice u zemlji i manjinskim jezikom za pripadnike nacionalnih manjina), stranim jezikima (tzv. velikim ili popularnim jezikima i izvan društvene zajednice u zemlji, kao što su engleski i njemački) i manjinskim jezikima (materinskim jezikima za jednu skupinu stanovnika, pripadnika nacionalne manjine, ali i malim jezikima za ostale pojedince koji ih žele učiti). Važno je napomenuti da hrvatski jezik za pripadnike nacionalnih manjina ima status drugog jezika. U školama koje su namijenjene pripadnicima nacionalnih manjina na njihovu jeziku i pismu hrvatski jezik uči se kao obavezni školski predmet od prvoga razreda osnovne škole. Svrha je ovoga rada prikazati postojeće modele učenja jezika, s posebnim naglaskom na prisutnost učenja slovenskog kao manjinskog jezika, čiji ćemo položaj opisati kroz prizmu postojećih školskih kurikula u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj.

2 Hrvatska obrazovna jezična strategija

Pod strategijom učenja stranih jezika smatraju se planiranje učenja stranih jezika, tj. određivanje njihova mjesta u nastavnom planu i programu (kada započeti s učenjem pojedinog jezika i koja je njegova satnica) te druge preporuke koje se odnose na izbor jezika i razinu jezičnokomunikacijske kompetencije kojoj se teži u određenom obrazovnom programu na određenom stupnju obrazovanja (Lujčić 2016: 101). Od školske godine 2003./2004. hrvatska obrazovna jezična strategija obuhvaća učenje prvoga stranog jezika kao obaveznog predmeta od prvoga razreda osnovne škole i mogućnost izbora drugoga stranog jezika od četvrtog razreda osnovne škole. Jednako tako, nudi se i učenje stranih jezika kao fakultativnih predmeta, bez obzira na stupanj obrazovanja. Kao prvi strani jezik u osnovnim školama najčešće se uči engleski jezik (tek manji broj učenika uči njemački kao prvi strani jezik), a kao drugi strani jezik uči se uglavnom njemački (ili engleski ako je njemački bio prvi strani jezik) te u nekim školama talijanski, francuski ili španjolski. U statutarno dvojezičnim područjima, kao što je to primjer s hrvatsko-talijanskom dvojezičnošću, od drugog razreda osnovne škole u nekim gradovima i općinama (na području Istarske županije) osim engleskoga uči se i talijanski jezik. Broj učenja stranih jezika u srednjim školama može se dodatno i povećati tako da osim postojećih jezika učenici uče i druge jezike koje nisu imali priliku učiti u osnovnoj školi, a zbog usmjerenja škole i dostupnoga kadra to im je tada omogućeno. Lujčić (2016) tvrdi kako je strategija učenja stranih jezika u Hrvatskoj vrlo liberalna, čemu svjedoče statistički podaci od 2014./2015. godine koji pokazuju da učenici u osnovnim školama po redosljednosti učenja stranih jezika uče najprije engleski jezik, potom njemački, talijanski i francuski, a u srednjim školama najviše postotak uči engleski, zatim njemački, talijanski, francuski i španjolski jezik. Manje od 1000 učenika uči ostale jezike te stoga ne postoji regulacija ponude i omjera stranih jezika zastupljenih u školama, odnosno njihova je zastupljenost u školskim

kurikulima prepuštena organizacijskim uvjetima, željama roditelja, a negdje i slučaju (Lujić 2016: 107). Prema Velički (2007: 99–100) valja temeljito promisliti o načinu i redosljedu uvođenja učenja stranih jezika, i to i u predškolskom razdoblju i u hrvatskoj osnovnoj školi, ne prepuštajući odabir učenja jezika slučaju ili dostupnom kadru, stoga bi povezanost između vrtića i škola trebala biti veća kako bi se omogućio kontinuitet učenja jezika započetog u predškolskom razdoblju. Međutim, učenje stranih jezika u vrtićima i predškolskoj dobi u Hrvatskoj nije posebno regulirano te je prema tome vrlo teško usuglasiti kontinuitet učenja stranih jezika između vrtića i škola. U većini hrvatskih vrtića učenje stranih jezika nudi se kao izborna aktivnost o kojoj se izjašnjavaju roditelji ako žele da njihovo dijete uči određeni strani jezik, a uglavnom je riječ o učenju engleskog jezika. Učenje stranih jezika, a uz to i manjinskih u Republici Hrvatskoj regulirano je osim nastavnim planovima i programima za pojedini jezik te nacionalnim kurikulumom i pomoću nekoliko modela obrazovanja koji su prvenstveno namijenjeni obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Riječ je o *Modelu A*, prema kojemu se nastava u potpunosti izvodi na jeziku i pismu nacionalne manjine s obaveznim učenjem hrvatskog jezika u gotovo istom broju sati u kojem se uči jezik manjine, što je najčešće u dvojezičnom području, *Modelu B*, prema kojemu se nastava iz prirodoznanstvene skupine predmeta odvija na hrvatskome jeziku, a društvene skupine predmeta na jeziku nacionalne manjine, i *Modelu C*, koji uključuje pohađanje nastave na hrvatskome jeziku uz dodatnih dva do pet školskih sati tjedno namijenjenih njegovanju jezika i kulture nacionalne manjine (Lujić 2016: 109–110). Prema *Popisu škola s nastavom na jeziku i pismu nacionalnih manjina* za školsku godinu 2018./2019. u Republici Hrvatskoj po *Modelu A* nastava se odvija na češkom, mađarskom, srpskom i talijanskom kao jezicima nacionalnih manjina, a u *Model B* uključeni su češki, mađarski i srpski jezik. Navedeni jezici također se uče i po *Modelu C* kao i ostali manjinski jezici koji su malobrojniji u odnosu na spomenute jezike i ulaze u skupinu neteritorijalnih jezika, a kojima govore pripadnici nacionalnih manjina. To su: albanski, njemački, bosanski, makedonski, poljski, rusinski, ruski, slovački, slovenski, ukrajinski i hebrejski. Bez obzira na liberalnost učenja stranih i manjinskih jezika, možemo zaključiti da je hrvatska obrazovna jezična strategija dobro razvijena, pogotovo ako uzmemo u obzir činjenicu da se uz strane jezike kao obavezne ili izborne predmete nudi mogućnost učenja i manjinskih jezika kao fakultativnih predmeta (po *Modelu C*) i time se ne njeguje samo manjinski jezik kao jezik pripadnika nacionalne manjine već se otvara mogućnost i ostalim pojedincima nepripadnicima nacionalne manjine obogatiti svoje inojezično znanje.

3 Položaj slovenskog jezika u hrvatskom obrazovnom sustavu

Kako bismo bolje pojasnili položaj slovenskog jezika u hrvatskom obrazovnom sustavu, ali i općenito u Republici Hrvatskoj, istaknuli bismo najprije istraživanje *Eu-robarometra* iz 2005. godine o jezicima unutar EU koje navodi Velički (2007). Naime, usporedbom podataka hrvatskih i slovenskih ispitanika kojim stranim jezicima govore hrvatski ispitanici kao prvi strani jezik navode engleski (43 %), njemački (33 %) i talijanski (12 %), ne navodeći da govore ni jednim slavenskim jezikom, za razliku

od slovenskih ispitanika, koji su naveli da kao strani jezik govore hrvatski (61 %), engleski (56 %) i njemački (45 %) (Velički 2007: 96). Razlog takvih rezultata može biti i taj što se u Jugoslaviji u slovenskom obrazovnom sustavu učio i zadržao do raspada zajedničke države srpskohrvatski jezik (Balažić Bulc, Požgaj Hadži 2017). Nadalje, zbog srodnosti obaju jezika i blizine dviju zemalja, a istovremeno zbog svoje ekonomske relevantnosti za Hrvatsku, slovenski jezik često se kod hrvatskih govornika ne percipira kao strani jezik. Prema *Popisu stanovništva iz 2011. godine* u Republici Hrvatskoj živi 0,25 % Slovenaca, a slovenskim kao materinskim jezikom govori 0,22 % ljudi u Republici Hrvatskoj. Da se radi o slovenskom kao manjinskom jeziku, štoviše neteritorijalnom jeziku svjedoči i *Šesto izvješće Republike Hrvatske o primjeni Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima* iz 2019. godine, koje između ostalog sadrži posebno potpoglavlje o stanju u pogledu slovenskog jezika u kojemu se daje pregled o različitim djelatnostima promicanja slovenskog jezika u Republici Hrvatskoj. U tom izvješću zanimljiv je i podatak da u školskoj godini 2017./2018. slovenski jezik u sklopu školskoga predmeta Slovenski jezik i kultura (*Model C*) njeguje i uči 186 učenika u 15 odgojnih razreda ili skupina raspoređenih prema različitim dobnim skupinama obrazovanja (od vrtičke do srednjoškolske dobi) s osam odgajatelja ili učitelja. Međutim, neovisno o tome što je riječ o manje prestižnom jeziku (s obzirom na slabiji interes učenika za jezik, za razliku od npr. ruskog jezika) i onom manje popularnom s obzirom na ostale zastupljene jezike u hrvatskom obrazovanju (poput engleskog, njemačkog, talijanskog, francuskog, španjolskog), učenje slovenskog jezika, točnije pod nazivom Slovenski jezik i kultura u hrvatskim osnovnim i srednjim školama dobiva na važnosti i pritom jezik zauzima mjesto cijenjenog jezika uzimajući u obzir razne povijesne, kulturne, ekonomske i političke čimbenike koji mogu posredno ili neposredno utjecati na oblikovanje pojedinčevog jezičnog razvoja. Slovenski jezik službeno spada u kategoriju neteritorijalnog manjinskog jezika u Republici Hrvatskoj, a u školama se uči po već spomenutom *Modelu C*, iako ga se može tretirati i kao drugi ili strani jezik i za pripadnike i nepripadnike slovenske nacionalne manjine. Točan podatak o učenju slovenskog jezika, odnosno koliko hrvatskih škola nudi učenje slovenskog jezika po *Modelu C* za 2019./2020. godinu nije pronađen, osim što se na temelju *Popisa škola s nastavom na jeziku i pismu nacionalnih manjina* za školsku godinu 2018./2019. i prema internetskim podacima istražilo da se trenutačno u devet hrvatskih škola uči Slovenski jezik i kultura.

4 Analiza osnovnoškolskih i srednjoškolskih kurikula za predmet Slovenski jezik i kultura

Prije nego krenemo s prikazom analize školskih kurikula bitno je spomenuti da u hrvatskom obrazovnom sustavu postoji nekoliko dokumenata koji opisuju organizaciju i provođenje nastave u odgojno-obrazovnim ustanovama te cjelokupnu programsku građu za pojedina predmetna područja (*Hrvatski nacionalni obrazovni standard – HNOS 2005; Nastavni plan i program za osnovnu školu 2006; Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje 2011; Predmetni kurikulumi 2019*). Pod nacionalnim kurikulumom

podrazumijevamo planiranje, izvedbu i vrednovanje odgojno-obrazovnog procesa na razini cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja jedne zemlje, a pod školskim kurikulumom podrazumijevamo također sve navedeno, međutim samo na razini jedne odgojno-obrazovne ustanove. Osnovnoškolski i srednjoškolski kurikuli uglavnom sadrže podatke o izbornoj nastavi, dodatnoj nastavi, dopunskoj nastavi, izvannastavnim aktivnostima, terenskoj i izvanučioničkoj nastavi, različitim projektima i programima obrazovanja. Predmet Slovenski jezik i kultura u školskom kurikulumu obično se nalazi u kategoriji izborne nastave i pripada jezično-komunikacijskom području. Naime, učenje stranih jezika, uzevši u obzir i manjinske jezike, u hrvatskim nastavnim planovima i programima te kurikulumima usklađeno je sa *Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike* ili ZEROJ-em, čija je namjera dati smjernice u planiranju nastave stranih jezika u svim europskim zemljama, a isto tako omogućiti i bolje vrednovanje učeničkih postignuća i stjecanja različitih vrsta komunikacijske kompetencije.

4.1 Cilj analize

Cilj analize bio je ispitati u kojim se hrvatskim školama (osnovnim i srednjim) uči slovenski jezik po *Modelu C*, tj. Slovenski jezik i kultura, te na koji način učenici stječu jezičnu i komunikacijsku kompetenciju u slovenskom jeziku pri završetku određenog ciklusa obrazovanja. Pod jezičnom kompetencijom, kao jednom od sastavnica komunikacijske kompetencije, podrazumijevalo se znanje o jeziku, uključujući gramatička i leksička znanja jezika te osvještavanje učenika o sličnostima i razlikama između dvaju slavenskih jezika, a pod komunikacijskom kompetencijom podrazumijevala se spremnost učenika na upotrebu jezika i poticanje njihova samostalnog rada u jeziku.

4.2 Metodologija analize školskih kurikula

Analizirano je devet školskih kurikula za školsku godinu 2019./2020. koji su bili dostupni autorici ovoga rada na internetskim stranicama hrvatskih osnovnih i srednjih škola. Osnovne škole u kojima se uči Slovenski jezik i kultura jesu: OŠ »Vazmoslav Gržalja« Buzet, OŠ »Klana« Klana, OŠ »Kozala« Rijeka, OŠ »Dr. Andrija Mohorovičić« Matulji, OŠ »Pećine« Rijeka i OŠ Marije i Line Umag. Srednje škole u kojima se uči Slovenski jezik i kultura jesu: Gimnazija Pula, Škola primijenjenih umjetnosti i dizajna Pula i Druga gimnazija Varaždin. Može se primijetiti da se slovenski jezik uči u onim hrvatskim županijama koje su u neposrednoj blizini slovenske granice (Istarska županija, Primorsko-goranska županija, Varaždinska županija). Njegovo učenje zabilježeno je više u osnovnim nego u srednjim školama, o čemu ovisi cjelokupna organizacija nastave, osobito u pogledu usmjerenja škole kada je riječ o srednjim školama, ali i stručnom i dostupnom kadru koji će izvoditi nastavu. Na temelju podataka godišnjih nastavnih planova i programa koji prate školski kurikulum pojedine škole ukupno je 173 osnovnoškolskih učenika (N = 173), u prosjeku 28 učenika po školi (N = 28) raspoređenih u 2–3 skupine u svakoj školi, i 38 srednjoškolskih učenika (N = 38), u prosjeku 12 učenika po školi (N = 12) raspoređenih u 1–2 skupine, koji uče slovenski jezik u školskoj godini 2019./2020., što čini ukupan broj od

211 učenika (N = 211). Kako bismo dobili bolji uvid u planiranje nastave Slovenskog jezika i kulture integrirane u školski kurikulum, izdvojili bismo one elemente koji su zajednički analiziranim osnovnoškolskim i srednjoškolskim kurikulumima. Ti su elementi ciljevi nastave i način realizacije nastave.

4.3 Analizirani osnovnoškolski i srednjoškolski kurikuli

Prema podacima osnovnoškolskih kurikula najčešće su iskazani ciljevi nastave slovenskog jezika: razvijati razumijevanje slušanjem i čitanjem te osnovne komunikacijske djelatnosti, sudjelovati u različitim oblicima govorne produkcije i interakcije; poticati samostalnost u usvajanju stranog jezika i razvijati sposobnost komunikacije u raznim situacijama; poticati zanimanje za učenjem slovenskog jezika i isticati važnost njegova učenja; usvajati izgovor i značenje riječi i gramatičkih struktura uz korištenje audiovizualnih poticaja; sustavno senzibilizirati i motivirati učenike za razvijanje tolerancije i empatije prema drugome i drugačijem, tj. razvijati razumijevanje strane kulture pridonoseći istodobno i boljem razumijevanju vlastite kulture, te njegovanje tradicije s naglaskom na povijesnoj poveznici između hrvatskog i slovenskog naroda. Osim redovne nastave slovenskog jezika slovenski jezik u osnovnim školama uči se i kroz različite projekte i terensku nastavu, a u kurikulumima nalazimo sljedeće: *Čitanje ne poznaje granice*, čiji je cilj promicanje i poticanje čitanja naglas, razvijanje svijesti o važnosti čitanja, promocija hrvatske književnosti, jezika, povijesti i kulture, upoznavanje slovenske književnosti, jezika, povijesti i kulture; *Mali Slovenci*, čiji je cilj proširivanje jezičnih djelatnosti i međukulturnih kompetencija; u terenskoj nastavi predviđeno je *Učenje u izvornoj stvarnosti*, tj. upoznavanje sa znamenitostima i prirodnim ljepotama Republike Slovenije, a u izvanučioničkoj nastavi – upoznavanje slovenske obale i slovenskih zgrada (u Rijeci). U sklopu manjih projekata tu se ubraja i *Europski dan jezika i 10 godina učenja slovenskog jezika* u jednoj školi.

Što se tiče načina realizacije nastave u osnovnoj školi koriste se: komunikacijski pristup, igre, kombiniranje raznih nastavnih metoda i različiti oblici rada (frontalni, individualni, rad u paru, skupni rad, timski rad). U nastavi se upotrebljavaju i digitalni alati, a slovenska kultura se poučava na način da se nastavnici služe svim dostupnim didaktičkim pomagalima, odlazi se i u kino ili kazalište prilikom gostovanja slovenskih predstava u nekim gradovima ili se odlazi u Sloveniju, gledanjem filmova ili animiranih filmova na slovenskom jeziku, slušanjem video- i audiosadržaja na slovenskom jeziku.

Srednjoškolski kurikuli odlikuju se sličnim ciljevima i načinom realizacije nastave kao i osnovnoškolski, međutim u srednjoškolskim kurikulumima jasno se definira i stupanj znanja koji će učenici postići učenjem slovenskog jezika. Slovenski jezik usvaja se putem svih jezičnih komunikacijskih djelatnosti; naglasak je na što samostalnijoj uporabi slovenskog jezika u govoru i pismu u različitim društvenim situacijama, upoznavanje učenika s kulturom, tradicijom i umjetnošću Slovenije te njezinim geografskim značajkama; razumijevanje odslušanog, napisanog ili pročitanoog teksta na razini B1 ZEROJ-a; učenici će razvijati osobnu kreativnost i umjetnički talent kroz perspektivu kulturnog stvaralaštva susjednog naroda te na taj način ojačati svijest

o važnosti multietničkog i multikulturnog povezivanja. Od terenske nastave u jednoj srednjoj školi možemo izdvojiti izlet učenika u Sloveniju, a što se realizira kroz nastavu iz Biologije.

Način realizacije nastave slovenskog jezika u srednjim školama provodi se kroz različita izlaganja i predavanja o jeziku, zajedničkim čitanjem i vježbanjem, radom u skupinama. Terenska nastava uključuje i posjete izložbama, gledanje filmova i predstava na kojima se predstavljaju slovenski autori, a učenici će tada interpretirati glazbena i književna djela, stvarati likovna djela na području slikarstva ili neke druge grane likovne umjetnosti, nastupati na prigodnim manifestacijama kao što je proslava *Slovenskoga kulturnog praznika*. Prema tome, pored redovne nastave učenici su uključeni i u različite kulturne i društvene programe te projekte kojima se njeguje slovenski jezik i kultura.

5 Zaključak

Raznolikost u sadržaju školskih kurikula u provedbi nastave Slovenski jezik i kultura pokazuje da će i osnovnoškolski i srednjoškolski učenici postići osnovne ishode učenja slovenskog jezika: moći će se služiti slovenskim jezikom u svim vidovima jezičnih djelatnosti: čitanju, govorenju, slušanju i pisanju, i to u različitim društvenim kontekstima; moći će usporedno analizirati sličnosti i razlike hrvatske i slovenske kulture i tradicije; kroz različite kulturne i povijesne sadržaje moći će razvijati međukulturnu svijest. Na temelju analiziranih kurikula može se zaključiti da, osim što će učenici razviti jezičnu i komunikacijsku kompetenciju u slovenskom jeziku, razvit će i pozitivne stavove prema jeziku bliže lokalne zajednice. Primijetili smo i da je broj učenika koji uče slovenski jezik u hrvatskim školama zavidan, a što je dokaz ne samo blizine dviju zemalja već i postojanja brojnih udruga koje njeguju slovenski jezik i kulturu u Republici Hrvatskoj. Primjer analize učenja slovenskog jezika u hrvatskim školama može otvoriti i potrebu za promicanjem i učenjem ostalih manje popularnih jezika, a osobito jezika bliže i šire lokalne zajednice. To se može ogledati ne samo u razvijanju međukulturne komunikacije, već i jačanju jezičnih veza između dvaju srodnih jezika. Kod slovenskog jezika izuzetna je prednost i olakšavajući učinak za njegovo učenje to što je riječ o jeziku koji pripada istoj podskupini jezika kao i hrvatski te je i dijalektalno blizak hrvatskom (kajkavsko narječje). U budućim ispitivanjima bilo bi zanimljivo ispitati motivaciju učenika za učenjem slovenskog jezika, njihov odnos prema jeziku i iskustvo nastavnika slovenskog jezika u poučavanju.

Literatura

BALAŽIĆ BULC, Tatjana, POŽGAJ HADŽI, Vesna, 2017: Zauvijek susjedi – ali i sustanari: hrvatski jezik u kontekstu slovenske jezične politike. *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* XLIII/1. 1–17.

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku*. www.dzs.hr/Hrv_Eng_publication/2012/SI-1469.pdf (pristup 9. 3. 2020.)

- Commission of the European Communities, 2005: *A New Framework Strategy for Multilingualism*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0596:FIN:en:PDF> (pristup 16. 9. 2010.)
- Commission of the European Communities, 2008: *Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0566&from=EN> (pristup 8. 12. 2011.)
- European Commission, 2009: *Study on the Contribution of Multilingualism to Creativity*. www.dylan-project.org/Dylan_en/news/assets/StudyMultilingualism_report_en.pdf (pristup 25. 4. 2010.)
- LUJIĆ, Rea, 2016: Dvojezično i višejezično obrazovanje u Republici Hrvatskoj u svjetlu hrvatske jezične politike i planiranja. *Metodički ogledi* XXIII/2. 99–120.
- Moja uprava: *Popis škola s nastavom na jeziku i pismu nacionalnih manjina po modelu A, B, C, školska godina 2018./2019.* https://gov.hr/UserDocsImages//Moja%20uprava//Popis%20%C5%A1kola_%20nacionalne%20manjine_2018_2019.pdf (pristup 10. 11. 2019.)
- VELIČKI, Damir, 2007: Nova višejezičnost i učenje stranih jezika kao dio jezične politike. *Metodički ogledi* XIV/1. 93–103.
- Vlada Republike Hrvatske: *Šesto izvješće Republike Hrvatske o primjeni Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima*. <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/%C5%A0esto%20izvjesce%20Republike%20Hrvatske%20o%20primjeni%20Europske%20povelje%20o%20regionalnim%20ili%20manjinskim%20jezicima.pdf> (pristup 5. 5. 2020.)